

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A civil társadalom kollektív kezdeményezései a fenntartható fejlődésért (saját kezdeményezésű vélemény)

(2011/C 21/02)

Előadó: **Raymond HENCKS**

2009. július 16-án az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság úgy határozott, hogy eljárási szabályzata 29. cikkének (2) bekezdése alapján saját kezdeményezésű véleményt dolgoz ki a következő tárgyban:

A civil társadalom kollektív kezdeményezései a fenntartható fejlődésért.

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció 2010. május 6-án elfogadta véleményét.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2010. május 26–27-én tartott, 463. plenáris ülésén (a május 26-i ülésnapon) 146 szavazattal 5 ellenében, 2 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Következtetések és ajánlások

1.1 A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kihívások, melyeket tovább fokoz az államháztartásokat sújtó pénzügyi válság is, immár olyan súlyosak, hogy a civil társadalom mozgósítására van szükség a politikai döntéshozók támogatása érdekében, valamint az elodázhatalan gazdasági és társadalmi átalakulás, illetve a pénzügyi egyensúly visszaállításának elősegítése céljából.

1.2 A tudományos megfontolásokon túl a politikai döntések sikere nagyban függ attól, hogy mennyire fogadja el őket a civil társadalom, amelyet a meghozott döntések és a felelősségvállalás fokozott átláthatósága érdekében minden szakaszba szorosan be kell vonni a fenntartható fejlődés szakpolitikáinak megvalósítása során.

1.3 Ahhoz, hogy a fenntartható fejlődés ambiciózus politikájának kidolgozásában történő civil társadalmi részvétel hatékony lehessen és ne váljon a demagógia pusztá eszközévé, megfelelő struktúrát kell biztosítani a számára.

1.4 A fent kifejtett elgondolások és javaslatok fényében az EGSZB azt kéri, hogy a polgári részvétel és az ismeretek megosztása kerüljön bele a fenntartható fejlődés 2011-es módosított stratégiájába, egyfelől egy intézkedési terv és pénzügyi ösztönzők formájában, másfelől pedig a civil társadalom kollektív kezdeményezéseire vonatkozó legjobb gyakorlatok ismertetése révén.

1.5 Az EGSZB ezen felül úgy ítéli meg, hogy az EU 2020-as stratégiájában jelentős helyet kell szentelni a fenntartható fejlődésnek.

2. A saját kezdeményezésű vélemény tárgya

2.1 „A világot nem szüleinktől örököltük, hanem gyermekeinktől vettük kölcsön.” Ez a „haida” kanadai indián kultúrából származó bölcsesség tökéletesen illusztrálja a mostani nemzedék előtt álló kihívást: meg kell változtatni életmódunkat és a társadalmilag

igazságos, környezeti szempontból fenntartható és egyben hatékony gazdasági fejlődéshez vezető új utakat kell meghatározni a javak igazságos elosztása és méltó életkörülmények biztosítása érdekében valamennyi polgár számára.

2.2 E változások némelyike felülről lefelé jövő kezdeményezéseket szükségeltet, amilyenek a jogalkotási rendelkezések, a köz- és/vagy a magánszféra befektetéseire vonatkozó programok stb. Mások viszont lentről felfelé jövő kezdeményezéseket igényelnek olyan polgárok részéről, akik tudatában vannak saját személyes hozzájárulásuk fontosságának, főként fogyasztási magatartásuk és szokásaik megváltoztatása révén, valamint a fenntartható fejlődés ügye iránt elkötelezett közösségek kezdeményezéseinek és fellépéseinek támogatása és felkarolása révén.

2.3 Az Európai Uniónak és kormányainak fel kell ismerniük, hogy az ilyen alulról jövő kezdeményezések elengedhetetlenek, nemcsak azért, hogy fenntarthatóbb gazdaság jöjjön létre, hanem a fenntartható fejlődés vonatkozásában a politikai szervek által kitűzött célok megvalósítása érdekében is. Egy uniós szinten megjelenő kezdeményezés minden bizonnyal jelentős hozzáadott értékkel járhatna, főként ha a nyilvánosság elé tárja a fenntartható fejlődés melletti állampolgári és kollektív elkötelezettségre és ilyen irányú kezdeményezésekre vonatkozó legjobb gyakorlatokat.

2.4 A vélemény tehát ajánlásokat kíván megfogalmazni arra, hogy mit tehetne Európa az intézményi szervek, vállalkozások, szakszervezetek, NGO-k és a civil társadalom más szervezetei által, a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos haladás fokozásának céljával indított kollektív kezdeményezések hatékonyságának és elfogadásának további előmozdítása érdekében.

2.5 A jelen véleményben az EGSZB kifejt néhány elgondolást az egész civil társadalom által a fenntartható fejlődéshez nyújtott aktívabb hozzájárulás módjairól és arról, hogy milyenfajta keretstruktúrát kell Európának kialakítania ahhoz, hogy az idevonatkozó kezdeményezéseket nyomon kövesse, és hatékonyságukat a lehető legnagyobbra emelje.

3. A civil társadalom előtt álló kihívás: a fenntartható fejlődés előmozdításának motorjává lenni

3.1 Sokszor kerül manapság szóba az éghajlatváltozás, mely jövőbeli lehetséges katasztrófákkal járó fenyegetést jelent kétségkívül. De nem ez a társadalmaink fenntartható fejlődését akadályozó egyetlen jelenség: a biológiai sokféleség megszűnése, az erdők pusztulása, a talajszennyeződés, a mérgező hulladékok, a nehézfémek, a szerves szennyezőanyagok, az ellenőrizetlen urbanizáció, a társadalmi egyenlőtlenségek és igazságtalanságok stb., egyaránt az emberiség fő gondjai közé tartoznak.

3.2 A környezeti és társadalmi szempontból fenntartható életforma eléréséhez el kell távolodnunk az állandóan fokozódó és nem fenntartható növekedés hajhászásától, hogy a túlfogyasztás és a pazarlás korából áttérjünk az emberi és társadalmi fejlődést előtérbe helyező jólét korszakába, mely a Francia gazdasági, szociális és környezeti tanács megfogalmazása szerint az embert egyszerre veszi figyelembe *biológiai és társadalmi lényként, ill. sajátos természettel és kultúrával rendelkező személyként.*

3.3 Ugyanakkor a kevésbé fenntartható magatartás nem kizárólag korunk jelensége. Az ember mindig is „kevésbé fenntartható módon” bánt környezetével. Az igazi változás az ökoszisztémák romlásának átfogó méretében és sebességében következett be a termelési és fogyasztási módok miatt.

3.4 Szintén változás az is, hogy manapság az ökoszisztémák működéséről rendelkezésre álló tudományos ismeretek révén (bizonyos mértékig) be lehet bizonyítani és meg lehet érteni a helyzet súlyosságát, rámutatva társadalmaink számos nem fenntartható magatartásformájára. A nyilvánvaló riasztó jelzések láthatólag mégsem elegendőek ahhoz, hogy a társadalom megfelelő módon tudatára ébredjen cselekedetei súlyának, és fenntarthatóbb, társadalmilag felelős magatartásformákat sajátítson el.

3.5 Míg a fenntartható fejlődés fogalma a károsanyag-kibocsátás szabályozásával és a természeti erőforrások kiaknázásának korlátozásával eredetileg főként a természeti erőforrásokra (a fosszilis szénhidrogén-készletek kimerülésére) és a környezet-szennyezésre (az ózonréteg elvékonyodására) összpontosított, mára átfogóbbá vált, hiszen a gazdasági növekedést és a társadalmi kohéziót érintő kényszereket is figyelembe veszi. A fenntartható fejlődés így párosítja egymással az igazságos társadalmi fejlődés – főként a szegénység elleni küzdelem – ügyét az egészséges, gazdag és változatos környezet továbbadásának szándékával a jövő nemzedékei felé.

3.6 A fenntartható fejlődés fogalma így vált az évek során egyre átfogóbbá. Míg kezdetben a nyugati világban mindenütt virágzó zöld mozgalmak tekintették szívügyüknek az ökoszisztémák kérdését, mára a fenntartható fejlődéssel kiegészülve a környezetvédelmet valamennyi politikai párt a sajátjaként kezeli.

3.7 Hozzá kell tenni, hogy a civil társadalom sem maradt tétlen. Már számos olyan polgárt láthatunk, akik egyénileg vagy közös fellépések keretében szállnak síkra a fenntarthatóbb életformáért. Néhány példa:

- munkahelyükön a munkaadók és a foglalkoztatottak igyekeznek kevesebb energiát fogyasztani, a hulladékkibocsátást korlátozni és fenntarthatóbb termelési eszközöket kifejleszteni;

- a kis- és nagykereskedelemben a kereskedők a vásárlókkal szövetkezve igyekeznek megtalálni a fenntarthatóbb termékek elterjesztésének legjobb lehetőségeit;

- otthonaikban a polgárok a lakásuk energetikai hatékonyságát növelő lépéseket tesznek, igyekeznek kerülni a pazarlást, csökkentik a vízfogyasztást és elősegítik a hulladékok újrafelhasználását;

- egyes tagállamok oktatási rendszerei a tanulók érzékenységét már kis koruktól fogva felkeltik a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés iránt.

3.8 Ugyanígy regionális szinten is szakmai szervezetek, egyesületek, lakóbizottságok jöttek létre a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kérdések megvitatása, vélemény-nyilvánítás és konkrét cselekvés céljából.

3.9 Az éghajlatváltozásról szóló, nemrégiben lezajlott koppenhágai ENSZ-konferenciának szentelt igen erős médiafigyelem ellenére drasztikusan csökken az érdeklődés a fenntartható fejlődés iránt, mindenekelőtt azért, mert az éghajlatváltozás elleni küzdelem – amely a fenntartható fejlődésnek csupán az egyik, bár kétségtelenül fontos összetevője – néha háttérbe szorítja a többi lényeges területet. A politikai hatalom formális elköteleződésére számító polgárok csalódását még tetézi az éghajlatváltozás valós kockázatát illetően egyes tudósok vagy politikai szereplők által hangoztatott szkepticizmus, amely kétségbe vonja a helyzet súlyosságát: ez bizonyos mértékig tovább gyengíti az ügy iránti lelkesedést, másrészt pedig még nagyobb teret ad az éghajlatvédelmi harcot ellenző mozgalomnak.

3.10 A Koppenhágai konferenciának címezett, 2009. november 23-i „*Ne hátráljunk meg!*” elnevezésű EGSZB-állásfoglalás a civil társadalom egészét megszólítva újabb jelentőséget nyer: a vállalatoknak, szakszervezeteknek és civil szervezeteknek egyaránt erőfeszítéseket kell tenniük az éghajlatváltozás enyhítése és a hozzá való alkalmazkodás érdekében.

3.11 A koppenhágai csúcstalálkozást keltő eredményét és az általa sugallt közömbösség veszélyét látva a civil társadalomnak jobban, mint valaha mozgósítani kell erejét. Az EGSZB tanácsát követve a civil társadalomnak azon kell munkálkodnia, hogy az Európai Unió *ne engedjen annak a kísértésnek, hogy a koppenhágai kudarc ürügyén csökkentse saját ambícióit és kötelezettségvállalását, hanem épp ellenkezőleg megkettőzött erőfeszítéssel igyekezzen a természeti erőforrásokat kímélő és alacsony szénkibocsátású fejlődési modellt bevezetni, amely az innováció, a produktív befektetések és az emberi tőke összeegyeztetésére való képessége révén válik versenyképessé.*

3.12 Tagadhatatlan ugyanis, hogy a környezetvédelem, a gazdaság, a társadalom és a kultúra területei között létezik kölcsönhatás. Emiatt válik nélkülözhetelenné egy olyan interdiszciplináris megközelítés, mely egészen eltérő szakértelmeket és érdekeket felvonultató szereplőket gyűjt egybe, akik képesek az intézményi és ágazati válaszfalak lebontására, és a szakmai tudást a józan ész diktálta megközelítésekkel ötvözve el tudják kerülni azt, hogy a társadalom különböző alkotórészei a döntés lehetőségét a legjobban szervezett politikai vagy érdekcsoportoknak átengedve semlegesítsék egymást.

3.13 A civil társadalom ez ügyben megnyilvánuló kezdeményezései a politikai döntéshozatal motorjává válhatnak. A civil társadalom képes arra, hogy az érdekelt szereplőket és a politikai döntéshozókat egybegyűjtve a társadalom valamennyi résztvevőjét érzékennyé tegye életmódja és fogyasztási, ill. termelési szokásai ártékelése iránt, valamint ambiciózus kezdeményezéseket és intézkedéseket indítson el.

4. A fenntartható fejlődésről szóló nyilvános vita – történelmi áttekintés

4.1 Az ENSZ 1992-ben Rióban tartott Környezet és Fejlődés Világkonferenciájának (UNCED) zárónyilatkozata a szervezett civil társadalom kezdeményezésére vonta be először hivatalosan a civil társadalmat a fenntartható fejlődésről folyó vitákba. A fenntartható fejlődés akkor megállapított 27 végrehajtandó elve között rögzítésre került például, hogy „a döntésekbe be kell vonni a nyilvánosságot”, illetve hogy „a nők, a fiatalok, a helyi közösségekre és a kisebbségekre a jelenlegi helyzethez képest nagyobb szerep háruljon”.

4.2 A (a fenntartható fejlődésnek a Riói csúcson kidolgozott végrehajtási programjáról szóló) 21. menetrend 28. fejezete felszólítja a helyi önkormányzatokat, hogy a fenntartható fejlődést „a lakossággal folytatott konzultációs mechanizmus alapján” illesszék be cselekvési terveikbe.

4.3 Ez egyben annak elismerése is volt, hogy szükséges a civil társadalom bevonása a közzféra intézkedéseinek hatáselemzésébe, valamint a fenntartható fejlődést érintő stratégiai döntésekbe és felelősségvállalásba is. Ennek értelmében valamilyen jogcímen minden érdekelt felet (melyek közül az egyik,

nevezetesen a jövő nemzedék a dolog természetéből adódóan még nem lehet jelen) szorosan be kell vonni a tervek kidolgozásába és végrehajtásába.

4.4 Ez idő óta a nem kormányzati szervezetek, illetve az ő példájukat követve vállalatok, szakszervezetek, területi vagy helyi önkormányzatok és egyéb egyesületi szerveződések is helyet követelnek maguknak a vitában, és a fenntartható magatartásformák előmozdítását célzó kezdeményezések és ajánlások egész sorával álltak már elő.

5. A civil társadalom fellépései

5.1 A szervezett civil társadalom intézményes uniós képviselőjeként az EGSZB szívében viseli a fenntartható fejlődés ügyét, és 2006-ban létrehozta a Fenntartható fejlődés megfigyelőközpontját, melynek célja elősegíteni a civil társadalom hozzájárulását a környezeti, gazdasági és társadalmi érdekek összeegyeztetésén alapuló fenntartható fejlődés politikájának meghatározásához. Ebben a keretben az EGSZB számos véleményt és ajánlást dolgozott ki a fenntarthatóság szempontjából lényeges kérdésekkel kapcsolatban, és a továbbiakban is gyakorlati megoldásokat fog javasolni „*A fenntartható gazdaság felépítése fogyasztási modellünk megváltoztatásával*” (INT 497) című véleményének mintájára.

5.2 Ugyanakkor kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy az intézményi és politikai szereplők súlya még mindig igen nagy a civil társadalom súlyához képest, miközben bizonyos, látszólag a fenntartható fejlődés előmozdítását célzó intézkedéseket inkább egyes személyek kénye kedve szerinti politikai, pénzügyi vagy ideológiai – nem pedig környezetvédelmi – megfontolások hatnak át, ami azzal a kockázattal is jár, hogy az eredeti témától igencsak távol eső ügyek szolgálatában álló lobbicsoportok önnön céljaik eszközeként kisajátíthatják a fenntartható fejlődést.

5.3 Ritkán sikerül ugyanakkor valamennyi érdekelt felet bevonni. A civil társadalom egy része gyakran csak akkor hallatja hangját, amikor a problémák megoldása sürgetővé válik: így a „sürgősségi” eseteken kívül gyakorlatilag átengedik a terepet a nyomásgyakorló és tiltakozó csoportoknak.

5.4 A feladat tehát a pusztán tájékoztató jellegű intézkedések meghaladása, hogy megtaláljuk az eszközöket egy olyan részvételi demokrácia eléréséhez, amelyben az egyeztetési fórumok a teljes civil társadalmat érintik és hosszú távon tevékenyen képviselik, és mindezt a környezeti, társadalmi és gazdasági megfontolásoknak a helyi és globális fellépések keretében történő összehangolása mellett. Ebből a szempontból a globális fellépéseken túl lényeges a helyi kezdeményezések elősegítése is a civil társadalom szoros bekapcsolása mellett: ez a legjobb módja annak, hogy a fellépések által végső soron megcélzott valamennyi szereplő azonosuljon az intézkedésekkel.

6. Hosszú távon reprezentatív és tevékeny civil társadalom

6.1 Az Európai Unió által gyakorolt többszintű kormányzás rendszerében nem ajánlatos kizárólag a demokratikusan megválasztott képviselői intézményekre hagyatkozni a polgároknak a vitákban és a döntési folyamatban való részvételét biztosítandó.

6.2 Az Egyesült Nemzetek Európai Gazdasági Bizottságának (ENSZ-EGB) keretében tárgyalt Aarhus-i egyezmény kimondja a környezetet érintő döntésekben való hathatós állampolgári részvétel elveit. Ez a tájékoztatáshoz való hozzáférés jogát, az állampolgároknak a döntéshozatali folyamatban való részvételét és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést érinti a környezetvédelem területén.

6.3 Az Aarhus-i egyezmény kimondja, hogy minden közösség köteles a környezetet érintő minden rendelkezésre álló információt átadni az ezt kérő bármely személynek anélkül, hogy az illető személynek a személyazonosságát igazolnia, vagy kérését indokolnia kellene. A 2003/4/EK irányelvről szóló véleményében az EGSZB bírálta azt, hogy a közösségi jogba való átültetés bizonyos pontok tekintetében nem felelt meg az említett egyezmény rendelkezéseinek, többek között az információkhoz való hozzáférési joggal rendelkező „minősített szervezet” fogalmát illetően. Az EGSZB úgy véli, hogy a fent említett irányelvet felül kell vizsgálni. Ezen kívül sajnálattal látja, hogy nem készült a fenti egyezmény uniós szintű alkalmazásával kapcsolatos mérleg, noha az egyezményt ratifikáló államok kötelesek az egyezmény alkalmazásáról beszámolót készíteni.

6.4 Először is meg kell határozni a fenntartható fejlődés szakpolitikáinak kidolgozásában és megfogalmazásában való részvételt szabályozó eljárás célközönségét, határozni kell az önkéntesek felvételére vonatkozó eljárásokról, konkrét célokat kell kitűzni, valamint meg kell határozni az értékelési eljárásokat ill. módszertant és az eredmények közlésének módját.

6.5 Mivel a fenntartható fejlődés közvetlenül és kivétel nélkül valamennyi polgárt érinti, valódi képviselőtiséget csak úgy lehet elérni, ha a társadalmi-demográfiai jellemzők széles spektrumát és a szakmai tapasztalatok és vélemények nagy választékát vesszük alapul.

6.6 Világosan rá kell tehát mutatni a problémákra és meg kell határozni a rövid és középtávon elérendő konkrét célkitűzéseket, de mindeközben ajánlatos figyelembe venni a polgárok valós érdekeihez lehetőleg minél közelebb álló problémák társadalmi és kulturális dimenzióit is. Ez a problémák rangsorolását és az elsőbbségi sorrendnek megfelelő kezelését feltételezi a hatás súlyossága, a vele járó károk és a megoldáshoz szükséges költségek függvényében.

6.7 A polgárok részvétele a felelősséggel való felruházás formáját kell, hogy öltse, azaz már a kezdeti szakaszban, a stratégia és a tervek kidolgozásakor be kell őket vonni a kezdeményezésekbe, és tevékeny szerepet kell játszaniuk a folyamat minden fázisában.

6.8 A viták és a konszenzuskeresés minden egyes szakaszban helyi, regionális vagy nemzeti szinten ki kell jelölni egy, a viták levezetésében tapasztalt és minden érdekcsoporttól független személyt, „a fenntartható fejlődés közvetítőjét”, akit valamennyi érdekelt és részt venni szándékozó polgár tájékoztatásával, ösztönzésével és toborzásával bíznának meg. Az ő feladata a fellépések központi összehangolása lesz és annak biztosítása, hogy valamennyi vélemény meghallgatásra találjon, és minden résztvevőnek lehetősége nyíljon bekapcsolódni a vitába, úgyelve persze arra, hogy az ne váljon parttalaná.

6.9 Ez a közvetítő személy kapcsolódási pontként és szószólóként fog fellépni a nyilvánosság és a tömegtájékoztatási eszközök felé is, hogy a fenntartható fejlődés védelmezői hallathassák hangjukat. Ugyanakkor ügyelni fog az információk helyességére és igyekszik megakadályozni, hogy a sajtó egyoldalú tájékoztatással magára vonja a nyilvánosság kizárólagos figyelmét. Az irányító szorosan együttműködik az iskolai oktatók és vezetőkkel, hogy már a fiatalokat is széles körben fogékonnyá tegyék a fenntartható fejlődés ügye iránt.

6.10 Ahhoz, hogy a lehető legtöbb polgárt tegyék érdekeltté a fenntartható fejlődésre vonatkozó döntési folyamatban való tevékeny részvételben, ki kell elemezni, majd le kell küzdeni a társadalom nagy részét jellemző habozó és passzív hozzáállás okait.

7. A civil társadalom aktív részvétele előtt álló korlátok leküzdése

7.1 A környezeti rendszerek romlása elleni lépések és az életformaváltás inkább hosszú távú programokban, mintsem rövidtávú valós cselekvésekben testesül meg. A kihívásokat még mindig túl gyakran tekintik olyan környezeti problémának, melyek csak lassan öltenek ma még elhanyagolható, hosszú távon azonban drámaian katasztrofális méreteket. Olyan haszonelvű megközelítés ez, mely a mindennapi életre leszűkítve csak a szemmel látható környezeti hatások és szennyeződések iránt tanúsít érzékenységet, de elhanyagolja a még nem bekövetkezett, egyelőre láthatatlan potenciális kockázatokot.

7.2 Ahhoz, hogy minden polgár megértse a magatartásváltás szükségességének okát, egyszerű és világos nyelven kell őket felvilágosítani, kerülve a túlbonyolított szakszókincset, de nem beleesve a pusztá szövegek hangoztatásának csapdájába. Ügyelni kell persze arra is, hogy az érzelmi megközelítés ne helyettesítse a tudományos érvelést.

7.3 A médiák több típusát felhasználva hatékonyabban kommunikált világos és érthető üzenetek révén lehetne biztosan elérni azt, hogy a polgárok jobban magukénak érezzék az általuk is tapasztalt problémákat, és erőteljesebben azonosuljanak a meghozandó intézkedésekkel.

7.4 Az üzeneteknek emellett tárgyilagosoknak is kell lenniük. Az emberek megkérdőjelezhetetlennek mondott nyers számadatokkal való sokkolása, noha azok adott esetben kevésbé hitelesek, – mint például az Egyesült Államok egyik volt elnökhelyettesének kijelentése, mely szerint az Északi sarkon öt év múlva nem lesz többé a nyári időszakban jégtakaró – a céllal ellenkező hatást ér el: a politikai döntéshozókkal szemben bizalmatlanságot, a valós problémák iránt pedig közömbösséget szül.

7.5 Az azonnali és megkérdőjelezhetetlen drámai katasztrófákat bejelentő vészmadárkodás krónikus félelmi állapotot gerjeszt, ez pedig egocentrizmusba torkollik, és a társadalmi kohézióra és a fenntartható fejlődésre nézve egyaránt végzetes NIMBY (*not in my backyard*, „Nálam ne!”) magatartásformák igazolásának ürügyéül szolgálhat. A tájképrombolónak mondott szélörművek felállítására elleni helyi kezdeményezések vagy a szemétszállítási díj megtakarítását célzó tiltott szemétegetés ennek a befelé fordulásnak az eklatáns példái.

7.6 Súlyos ez a közömbösség, hiszen még ha talán nem is olyannyira drámaiak a következmények, ahogyan azt egyesek elhítenni igyekeznek, mégis jelentkeznek gyors megoldást igénylő gondok. Az elővigyázatosság elve szerint jobb válaszolni a potenciálisan veszélyes helyzetekre, és nem kívárni, amíg az adott veszély tudományos igazolást nyer.

7.7 Ügyelni kell arra, hogy a polgári részvétel eredményeit és sikereit feljegyezzék és a szakemberek szűk körén túl is ismeretessék, tudván, hogy a bevett gyakorlatok példái révén lehet másikat is a leghatékonyabban részesíteni az elért haladásban.

7.8 A civil társadalom hosszú távú elkötelezettségét biztosítandó előtérbe kell állítani és közzétenni a gyakorlatban (akár csak részlegesen is) megvalósított állampolgári javaslatokat.

7.9 Fokozott erőfeszítésekre van szükség az egyes emberek magatartásának megváltoztatását elősegítő módszerek felkutatására. Ennek minden bizonnyal igen hasznos eszköze a fenntartható fejlődésre való nevelésnek a nemzeti tantervekbe való beillesztése, ami által a gyermekek kicsi koruktól kezdve fogékonyra válhatnak e kérdések iránt. Az EGSZB egyébiránt ennek szellemében indított vitát a tiszta energiára való nevelés és oktatás nemzeti fórumait összefogó európai hálózat megvalósíthatóságával kapcsolatban.

8. Az intézkedések kiértékelése

8.1 Mivel a szereplők sokfélesége az egymással alig összehasonlítható intézkedések jelentős formai és tartalmi eltéréseit eredményezi – melyekhez csak ritkán lehet közös viszonyítási alapot találni –, elengedhetetlen a fenntartható fejlődésre vonatkozó intézkedések rendszeres kiértékelése.

8.2 Ezen felül egyrészt a fenntartható fejlődés eszközként való kisajátítása miatt, másrészt pedig a néha túlzott szabályozás következtében is szükség van a tervek előrehaladását jelző mutatókon alapuló folyamatos értékelésre.

9. Értékelési mutatók

9.1 Az 1992-ben Rióban elfogadott intézkedési terv szerint az egyes államoknak a fenntartható fejlődés területén általában, és a helyi menetrendek vonatkozásában egyenként elért haladás közös felügyeleti és értékelési rendszerét kell bevezetniük, valamint olyan, a gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi területen egyaránt mindenki által elfogadott mutatókat kell kifejlesztetniük, melyek hasznos alapot nyújtanak a különböző szintű döntéshozatalhoz. E mutatók közmegegyezés tárgyát kell, hogy képezzék, és a fenntartható fejlődés három összetevőjét egyaránt hűen tükrözniük kell.

9.2 Az átvilágításon, elemzésen és ajánlásokon alapuló értékelés célja értékítéletet mondani egy szakpolitikáról, programról vagy intézkedésről. El kell persze ismerni azt is, hogy a környezeti, emberi és társadalmi dimenziókat gyakran nehéz értékelni. Mégis meg kell tenni ezt az erőfeszítést, mert a jólét és az életminőség mérőjeként mostanáig kiemelten használt GDP egyeduralma a politikusokat a társadalmi kohézió és a környezet számára végzetes döntések meghozatalára sarkallhatja, nem beszélve a jövő nemzedékek szükségleteinek háttérbe szorulásáról⁽¹⁾.

9.3 A fenntartható fejlődés értékelése két alapvető tendencia pontos érzékelését jelenti: egyrészt a felvevőképességet kell értékelni, másrészt pedig az emberi közösségek igazgatásában bekövetkező fejlődést.

9.4 Nemrég kiadott véleményében (CESE 647/2010 A GDP-n innen és túl: A haladás mérése változó világunkban előadó: Josef Zbořil) az EGSZB üdvözli az Európai Bizottság arra irányuló erőfeszítését, hogy a nemzeti számlák vegyék figyelembe a környezetvédelmi és a társadalmi vonatkozásokat is. 2010-ben pedig elő kell terjeszteni a környezeti elszámolás jogi keretét. A nemzeti számlákban rendelkezésre álló társadalmi mutatókat jelenleg nem használják ki a bennük rejlő lehetőségeknek megfelelően. Várható, hogy e mutatók használata egyre sürgetőbbé válik, párhuzamosan avval, ahogy a változó világban bekövetkező haladás mérését és értékelését célzó összetett és integrált megközelítés kidolgozása is előrehalad.

⁽¹⁾ HL C 100, 2009.4.30.

10. Az értékelési módszer

10.1 A nemzeti, regionális és helyi hatóságok által a fenntartható magatartás és életmód előmozdítása érdekében végrehajtott programok és intézkedések többdimenziós értékelést tesznek szükségessé, nem feledkezve meg arról sem, hogy egy adott értékelés elfogadhatósága nagyban változik annak helye, módszere és a kiválasztott kritériumok szerint.

10.2 A tagállamok szintjén megvalósuló értékelésnek ezen felül még többoldalúnak is kell lennie, amennyiben valamennyi érintett szereplőt és személyt bevonja, legyen szó az intézkedések megalkotásáért és végrehajtásáért felelős hatóságokról, a szabályozó szervekről, szolgáltatókról, vagy a fogyasztók, a szakszervezetek és a civil társadalom stb. képviselőiről. Néha kissé homályos eredményeik ellenére a közvélemény-kutatások az állampolgárok és a vállalkozások tájékoztatását, figyelemfelkeltését és részvételét célzó szakpolitika részét képezik: ezek révén válik lehetővé, hogy a polgárok és vállalkozások az értékelő szervezetekkel kapcsolatba lépjenek és panaszait közöljék.

10.3 Ennek az értékelésnek – pluralista jellege mellett – függetlennek kell lennie, és tükröznie kell az ellentéteket, mivel a különböző érintettek nem ugyanabban érdekeltek, sőt bizonyos esetekben érdekeik egymással ellentétesek, valamint eltérő módon férnek hozzá az információkhoz és rendelkeznek szaktudással.

10.4 Nem lehetséges egyetlen kritérium alapján felmérni a fenntartható fejlődés érdekében foganatosított különböző intézkedések környezeti, gazdasági és társadalmi hatékonyságát és teljesítményét, hanem egész kritériumrendszere van ehhez szükség.

10.5 Az értékelésnek csak akkor lehet értelme, ha a lisszaboni stratégia három pillére (gazdasági növekedés, társadalmi kohézió és környezetvédelem) alapján kijelölt célkitűzések és küldetések függvényében végzik, azaz több kritériumot kell egyszerre figyelembe vennie.

10.6 Párhuzamosan azzal, amit az EGSZB az általános érdekű szolgáltatásokkal kapcsolatban javasolt ⁽²⁾, az értékelési rendszernek a tagállamok által a fent kifejtett elvek alapján felállított értékelő szervek nemzeti vagy helyi szinten összeállított rendszeres jelentéseire kell alapulnia.

10.7 Európai uniós szinten meg kell határozni az adatok cseréjének, összevetésének, összehasonlításának és koordinálásának szabályait. Az Unió feladata lesz tehát, hogy lendületet adjon a független értékelésnek, ezt pedig azáltal érheti el, ha az érintettek képviselőivel folytatott párbeszéd során európai szinten harmonizált értékelési módszertant dolgoz ki közös mutatók alapján, valamint annak működési módjait is meghatározza.

10.8 Annak érdekében, hogy az értékelés helytálló és hasznos legyen, pluralista irányítócsoport felállítására van szükség, amelyben valamennyi érdekelt képviselve van. Az irányítócsoportot illetően ez esetben olyan küldetésről van szó, mely tökéletesen illeszkedne az Európai Környezetvédelmi Ügynökség és vele együttműködésben a fenntartható fejlődés EGSZB-s megfigyelőközpontjának illetékességi körébe.

10.9 Az irányítócsoportnak a következő feladatai lennének:

- a helytálló mutatók meghatározása,
- az értékelés módszertanának kidolgozása,
- az elkészítendő tanulmányok követelménylistáinak összeállítása,
- a tanulmányok megrendelése több szakértői vélemény és a máshol kapott eredmények összehasonlítása alapján,
- a jelentések kritikai elemzése,
- a megfelelő gyakorlatok és újító megközelítések átültetése,
- ajánlások,
- az eredmények terjesztése.

10.10 Az értékelő jelentésekről folyó viták valamennyi érdekelt fél részvételével éves konferencia formájában ölthetnének testet, melyen a fenntartható fejlődést elősegítő intézkedések teljesítményét vitatnák meg a megfelelő gyakorlatokról szóló példákkal együtt.

Kelt Brüsszelben, 2010. május 26-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke

Mario SEPI

⁽²⁾ HL C 162., 2008.6.25., 42. o.